

Wprowadzenie

Przedmiotem niniejszej pracy jest problematyka reprezentacji spółek kapitałowych i spółdzielni. Problematyka ta wiąże się ściśle z konstrukcją osoby prawnej; podstawowym elementem tej konstrukcji jest bowiem wyposażenie osoby prawnej w organy, za pośrednictwem których osoba prawna realizuje swą zdolność do czynności prawnych¹. Wniosek ten wydaje się być uprawniony w świetle dyspozycji art. 38 KC, zgodnie z którym osoba prawna działa przez swoje organy w sposób przewidziany w ustawie i w opartym na niej statucie. Zamieszczona w przepisach ogólnych KC regulacja prawna dotycząca organów osoby prawnej stała się przedmiotem rozlicznych kontrowersji, w tym w szczególności dotyczących konstrukcji reprezentacji osoby prawnej; w dalszym ciągu aktualne pozostaje bowiem pytanie, czy działanie organu osoby prawnej może być traktowane jako swoistego rodzaju przedstawicielstwo. Powodem kontrowersji nie jest samo współlistnienie różnych rodzajów reprezentacji spółek kapitałowych i spółdzielni, a więc sytuacja, w której do składania oświadczeń woli za wymienione osoby prawne lub w ich imieniu upoważniony jest zarówno zarząd (zgodnie z obowiązującymi zasadami reprezentacji), jak i pełnomocnik (na podstawie i w granicach udzielonego pełnomocnictwa). Z punktu widzenia konstrukcji reprezentacji znacznie bardziej problematyczne jest zjawisko rodzajowo odmienne, polegające w szczególności na tym, iż w ramach normatywnego wzorca reprezentacji spółek kapitałowych i spółdzielni usta-

---

¹ Jak wiadomo, oprócz zdolności do czynności prawnych, osobie prawnej przysługuje również zdolność prawna. Ustawodawca nie przyznaje osobom prawnym zdolności prawnej w sposób wyraźny. W istocie bowiem nie ma takiej potrzeby, gdyż uznanie za osobę prawną jest równoznaczne z posiadaniem zdolności prawnej. Zakres zdolności prawnej osób prawnych jest nieco inny od zakresu zdolności osób fizycznych; osoba prawna – w odróżnieniu od osoby fizycznej będącej istotą biologiczną i społeczną – nie może być podmiotem praw i obowiązków, które mogą przysługiwać tylko człowiekowi. Poza tym, zdolność prawna osób prawnych może być także ograniczona przez przepis ustawy. Takie ograniczenie przybiera trojakią postać. Po pierwsze, może ono polegać na generalnym wyłączeniu, w stosunku do osoby prawnej, możliwości bycia podmiotem praw i obowiązków w oznaczonym zakresie. Przykładem takiego ograniczenia jest regulacja zamieszczona w d. art. 36 KC, który wprowadzał kategorię specjalnej zdolności osób prawnych. Tego typu ograniczenie zdolności prawnej osób prawnych nie występuje *de lege lata* w prawie polskim. Po drugie, ograniczenie może polegać na wyłączeniu osób prawnych od udziału w stosunkach prawnych lub sytuacjach prawnych określonego typu. Tytułem przykładu, ustawa wskazuje, że konsumentem lub członkiem zarządu spółki kapitałowej może być wyłącznie osoba fizyczna. Wreszcie, ustawa może uzależnić możliwość bycia podmiotem określonych stosunków prawnych od spełnienia przez osobę prawną pewnych dodatkowych warunków. Szerzej na ten temat *J. Frąckowiak*, w: *M. Safjan* (red.), *System*, t. 1, s. 1142 i n., Nb 47.

wodawca wykorzystuje instytucję przedstawicielstwa, wręczając pełnomocnika (prokurenta) w proces ustawowej reprezentacji osoby prawnej.

Podjęta w niniejszej pracy problematyka reprezentacji jest w znacznej mierze wspólna dla spółek kapitałowych i spółdzielni. Prowadzenie takiej zbiorczej – dla obu wyróżnionych typów osób prawnych – analizy prawnej wydaje się uzasadnione przede wszystkim z tego względu, że wiele instytucji prawa spółek kapitałowych i prawa spółdzielczego wykazuje znaczne podobieństwo². Dotyczy to zwłaszcza regulacji przyjętej w zakresie składania za spółkę kapitałową i spółdzielnię oświadczeń woli. Niektóre przepisy zostały w tym względzie sformułowane w analogiczny sposób. Wspólne są także pojawiające się problemy konstrukcyjne i teoretyczne, w tym zwłaszcza dotyczące charakteru prawnego i sposobu realizacji reprezentacji łącznej, zakresu uprawnień pełnomocnika (prokurenta) współdziałającego z członkiem zarządu w ramach reprezentacji łącznej (mieszanej) czy wzajemnych relacji pomiędzy reprezentacją łączną mieszaną a reprezentacją na zasadach ogólnych. To ostatnie zagadnienie nabrało szczególnego znaczenia wraz z normatywnym przesądzeniem dopuszczalności ustanowienia tzw. prokury łącznej niewłaściwej. Dalej, zarówno w prawie spółek kapitałowych, jak i w prawie spółdzielczym pojawia się też problem podwójnego umocowania członków zarządu, do czego dochodzić ma w wyniku udzielenia im pełnomocnictwa. Wspólny jest również problem skutków braku zgody innego niż zarząd organu spółki kapitałowej bądź spółdzielni na dokonanie określonej czynności prawnej, jak również charakteru sankcji przewidzianej dla poszczególnych przypadków wadliwej reprezentacji wymienionych osób prawnych. Analogicznie pod wieloma względami zostały też ukształtowane tzw. specjalne zasady reprezentacji znajdujące zastosowanie w obszarze stosunków prawnych zachodzących pomiędzy piastunem organu a (reprezentowaną przez niego) osobą prawną. Przenikanie się, we wskazanych obszarach, prawa handlowego i spółdzielczego zdaje się potwierdzać także orzecznictwo³, w którym odwołania do dorobku wykształconego w obu pokrewnych dziedzinach prawa są stosunkowo częste⁴.

---

² Ponadto wspólne potraktowanie problematyki reprezentacji spółek kapitałowych i spółdzielni wydaje się uprawnione także ze względu na istotne konstrukcyjne podobieństwo łączące wymienione osoby prawne. Zarówno bowiem spółka kapitałowa, jak i spółdzielnia powinny być kwalifikowane jako osoby prawne typu korporacyjnego. Korporacja to zrzeszenie (związek) podmiotów prawa cywilnego, którego celem jest realizacja określonych (wspólnych) zadań, z reguły o gospodarczym charakterze. Jakkolwiek substratem korporacji są jej członkowie, to nie przekreśla to znaczenia innych składników korporacji. Zarówno więc spółka kapitałowa, jak i spółdzielnia mają swój własny – i odrębny od uczestników korporacyjnej osoby prawnej – majątek, który służy do zaspokajania zobowiązań korporacji (por. art. 151 § 4 i art. 301 § 5 KSH oraz art. 19 § 3 PrSpółdz). Będąc odrębną od (swoich) uczestników osobą prawną, korporacja jest wyposażona w zdolność prawną. Szerzej na ten temat A. Zbiegień-Turzańska, Sankcje, s. XVII i n. Zob. też K. Pietrzykowski, Spółdzielnia, s. 65.

³ Por. dla przykładu uchw. SN(7) z 14.9.2007 r., III CZP 31/07, OSNC 2008, Nr 2, poz. 14.

⁴ Zjawisko to dotyczy zresztą nie tylko zagadnień będących przedmiotem niniejszej pracy. Innym przykładem podobnej regulacji prawnej jest unormowanie dotyczące zaskarżania uchwał

W niniejszej pracy w pierwszej kolejności przedstawiono pojęcie i rodzaje reprezentacji, a także podstawowe założenia konstrukcyjne reprezentacji spółek kapitałowych i spółdzielni, w kształcie normatywnym wynikającym z odpowiednich przepisów KSH i PrSpółdz (rozdział I). Rozważania te należało uzupełnić o krótką charakterystykę głównych założeń teorii organów i teorii przedstawicieli organizacyjnych (statutowych); teorie te wywierają bowiem znaczący wpływ na pojmowanie istoty reprezentacji, a także determinują kształt dalszych dociekań naukowych. Pierwszy rozdział pracy ma więc charakter wstępny; wydaje się on jednak niezbędny dla jasności rozważań prezentowanych w dalszej części pracy. Nie można bowiem podjąć analizy problematyki reprezentacji spółek kapitałowych i spółdzielni bez przyjęcia pewnych ogólnych założeń co do konstrukcji reprezentacji wymienionych osób prawnych. W dalszej części pracy wykorzystano i rozwinięto ustalenia poczynione w rozdziale I, dzieląc prowadzone rozważania na dwie części; mowa zatem najpierw o ogólnych zasadach reprezentacji (część I), a następnie – o specjalnych zasadach reprezentacji (część II). Systematyka obu wyróżnionych części pracy jest podobna; w każdej z nich zaprezentowano więc nie tylko poszczególne elementy i założenia konstrukcji reprezentacji spółek kapitałowych i spółdzielni, lecz również omówiono skutki naruszenia – odpowiednio – ogólnych bądź specjalnych zasad reprezentacji.

(walnych) zgromadzeń spółek kapitałowych i spółdzielni (por. art. 249 i n., art. 425 i n. KSH, a także art. 42 PrSpółdz). Szerzej na ten temat A. Zbiegień-Turzańska, Sankcje, s. 81 i n.